

Za razliku od pretežito nizinskog ili brežuljkastog i obraslog Sjevernog i Srednjeg Krka, južni je dio otoka, jugoistočno od približne crte Punat-Vrbnik, izrazito i dojmljivo gorovit. Zelenu i plodnu bašćansku dolinu obrubljuju dvije krševite i gole vapnenačke zaravni što se uspinju do visine od 350 do 500 metara nad morem. Iz jugozapadne se visoravni, kao zaobljene glavice visoke svega pedesetak metara, izdižu najviši vrhovi otoka, Obzovo (568 m), Brestovica (558 m), Veli vrh (541 m) i Zmina (537 m), i to uz njezin rub do Bašćanske doline. Sjeveroistočna je visoravan nešto niža i zaravnjenija, s najvišim vrhovima Trike (475 m), Diviska (471 m) i Kozlja (463 m), duž hrpta koji je odvaja od mora Velebitskog kanala. To je svijet za sebe, i prirodno i u kulturnom pogledu, “krčki Tibet” ili “mini Velebit”. Tu škrtim pašnjacima, prošaranim vezom od suhozida (*gromača*), lutaju tisuće ovaca, a nebom kruže bjeloglavi supovi i gnijezde na nepristupačnim liticama. Tu se obilje i prirodnog i kulturnog nasljeđa nerazdruživo ispreplelo u *kulturni krajolik* (ignorirajući tako podjelu resora dvaju nadležnih ministarstava...)

***Mrgari* –suhozidne višeprostorne ovčare u obliku cvijeta na otoku Krku**

Prastara građevinska tehnika suhozida (*gromače*), tj. gradnja slaganjem kamena bez ikakva vezivnog materijala, još je uvijek očuvana u pučkoj tradicijskoj arhitekturi ovoga kraja. Njezin su najdojmljiviji i najrjeđi primjer *mrgari*, kompleksne višeprostorne ovčare od suhozida, s tlocrtom u obliku cvijeta, koje se koriste za razvrstavanje ovaca različitih vlasnika. Ti ogromni suhozidni cvjetovi, desecima metara u promjeru, ukrašavaju općinska pasišta (*komunade*) svega triju mjesta (Baška, Jurandvor i Batomalj) na najjužnijem dijelu otoka Krka, u kojima se još održava tradicijski običaj kolektivnog *spravljanja* ovaca. Na Krku *mrgara* ima deset, od čega su troji napušteni, a sedmori se još koriste, dok ih na susjednom nenastanjenom otoku Prviću ima još pet. Najveći od njih mogu primiti i do 1500 ovaca, sakupljenih po krševitim visoravnima kojima poludivlje lutaju u ljetnoj polovini godine. Stado se utjera u središnju prostoriju (*sala*) i zatim razvrstava (*trka*) u periferne odjeljke (*mrgariće*) što je okružuju poput latica, kroz otvore (*škulje*) ili prolaze (*lazi*). Građeni su pretežito od jednostrukog suhozida (*unjulice*), pa su dosta krhki i traže redovito održavanje, što obavljaju njihovi graditelji, vlasnici i korisnici, domaći pastiri. Oni im i mijenjaju oblik, pa i tlocrt, prema svojem nahodaženju i trenutnim potrebama. Cvjetovi kameni, ali ne i okamenjeni!

Mrgari su jedinstveni, rijetki i lijepi, a njihova krhka ljepota svakako zaslužuje zaštitu i očuvanje, ali ne i konzervaciju. Jer konzervacija bi značila napuštanje, a ti golemi cvjetovi venu i propadaju ako se za njih ne brinu. Mogu preživjeti samo ako ostanu u aktivnoj uporabi, što ujedno znači i prihvatanje njihovog stalnog mijenjanja.

Koliko je (za sada) poznato, osim na krajnjem jugu otoka Krka i na susjednom otoku Prviću, takvih *mrgara* u obliku cvijeta ima na još dva otoka u svijetu: u Walesu na otoku Velika Britanija, te na Islandu. Ako netko sazna za još koji primjer, neka se oglasi.

***Mrgari* –flower-shaped dry stone multicellular sheepfolds on the island of Krk**

The ancient building technique of dry stone walling, i. e., using only stones and no binding material, no mortar or concrete, has still been preserved in the traditional vernacular architecture of this region. Its most impressive and rarest example is provided by *mrgari*, complex multicellular dry stone sheepfolds, flower-shaped in ground plan, used for sorting out the sheep of various owners. These giant dry stone flowers, tens of meters in diameter, ornate the common pasture (*komunada*) of only three settlements (Baška, Jurandvor, and Batomalj) on the southernmost tip of the island of Krk, still maintaining the traditional custom of communal sheep round-up. There are ten of them on the island of Krk, out of which three have been abandoned and seven are still in use, while five more can be found on the neighbouring uninhabited island of Prvić. The largest of them can accommodate as many as 1500 sheep, collected from the barren plateaus they wander for the summer half of the year in a semi-wild state. The flock is herded into the central enclosure (*sala*) and then sorted out into the surrounding peripheral folds (*mrgarić*) through lunkies (*škulja*) or gaps (*laz*).

Being built predominantly in single dry walling (*unjulica*), they are rather fragile and require regular maintenance by their builders, owners and users - local shepherds. This also brings about changes in their shape, even in the ground plans, as the shepherds see fit and according to their momentary needs. Flowers of stone, but not petrified!

Mrgari are unique, rare and beautiful, and their fragile beauty certainly deserves protection and preservation, but not conservation! Since conservation would mean abandonment, and these giant flowers wilt and perish if not looked after. They can survive only if they remain in active use, which also means accepting their constant changing.

To the best of our (present) knowledge, in addition to the southernmost tip of the island of Krk and the nearby island of Prvić, flower-shaped multicellular sheepfolds like that can be found on two more islands in the world: in Wales, on the island of Great Britain, and on Iceland. If anyone knows of a further example, please let us know.

Berislav Horvatić